

Sperrefrist for publisering:
10. desember 2021
kl. 13.00.

THE
NOBEL
PEACE
PRIZE

Nobelforedrag

av

Nobelpristakeren for 2021
Dmitrij Muratov

Oslo, 10. desember 2021.

Copyright © The Nobel Foundation, Stockholm, 2021.

General permission is granted for the publication in newspapers in any language. Publication in periodicals or books, or in digital or electronic forms, otherwise than in summary, requires the consent of the Foundation. On all publications in full or in major parts the above underlined copyright notice must be applied

Motgift mot tyranni

Deres Majesteter! Deres Kongelige Høyheter, ærede medlemmer av Nobelkomiteen, ærede gjester!

På morgenen den 8. oktober fikk jeg en telefon fra moren min. Hun lurte på om det hadde skjedd noe nytt.

-Jo, mamma, sier jeg, vi fikk Nobelprisen ...

-Så fint. Ellers noe nytt?

... Nå skal jeg fortelle deg alt, mamma.

***

«Jeg er overbevist om at meningsfrihet, sammen med andre borgerrettigheter, er grunnlaget for fremgang.

Jeg forsvarer ideen om at borgerfrihet og politisk frihet har en avgjørende betydning i utformingen av menneskehetens skjebne!

Jeg er overbevist om at internasjonal tillit, <...> nedrustning og sikkerhet er utenkelig uten et åpent samfunn, informasjonsfrihet, meningsfrihet, åpenhet<...> . Fred, fremgang, menneskerettigheter - disse tre målene er uløselig knyttet til hverandre."

Disse ordene er et sitat fra nobeltalen til akademimedlem Andrej Sakharov, en borger av verden, en stor tenker.

Hans kone Jelena Bonner leste den opp her, i denne byen, torsdag 11. desember 1975.

Jeg mente det var nødvendig at Sakharovs ord skulle gjentas her, i denne verdensberømte salen.

Hvorfor er det viktig i dag for oss, for meg?

Verden er ikke like glad i demokrati lenger.

Verden er skuffet over makteliten.

Verden har begynt å vende seg i retning diktatur.

Det har oppstått en illusjon om at fremskritt kan oppnås gjennom teknologi og vold, og ikke gjennom menneskerettigheter og friheter.

Det er fremskritt uten frihet.

Som å få melk uten å ha ku.

Diktaturene har sørget for å gjøre det lettere å utøve vold.

I landet vårt (og ikke bare der) er det vanlig å tenke at politikerne som unngår blodsutgytelse, er svake.

Derimot er det sanne patrioters plikt å true verden med krig.

Makten selger aktivt ideen om krig.

Folket som er påvirket av den aggressive markedsføringen av krig, blir vant til å tenke at krig kan aksepteres.

Regjeringer og propaganda-støttespillere som de omgir seg med, bærer det fulle ansvar for den militaristiske retorikken på statlige TV-kanaler.

Men jeg har også sett andre mennesker foran andre tv-skjermer. Med ærlige og grufulle bilder.

Under den tsjetsjenske krigen sto det fem hvite kjølevogner på jernbanesporet på en togstasjon. Vognene var bevoktet døgnet rundt. Det var likhus på hjul som hørte til Forsvarsdepartementets 124. laboratorium.

I kjølevognene var det uidentifiserte lik av soldater og offiserer.

Mange av kroppene hadde ikke ansikt som følge av direkte trefninger eller tortur. Sjefen for laboratoriet, kommandør Sjtsjerbakov, gjorde alt i sin makt for at det ikke skulle være navnløse soldater igjen. I et lite hus ved siden av togsporene sto det en tv. I lenestolene, som på et venterom, satt mødre og fedrene til savnede soldater. En kameramann sendte bilder av kroppene til skjermen. Ett og ett av gangen. 458 ganger. Det var så mange soldater som lå i køylene i disse vognene ved minus 15 på sin siste togreise langs Krig-Død-ruten med endestasjon her. Mødre som hadde lett etter guttene sine i fjellene og juvene i Tsjetsjenia, ropte når de så sønnens ansikt på skjermen: «Det er ikke han! Det er jo ikke han!»

Men det var han.

Dagens ideologer fremmer ideen om døden for fedrelandet, ikke livet for fedrelandet. La oss ikke tillate tv-en deres å lure oss igjen.

Hybrid krigføring og den tragiske, stygge og kriminelle historien med Boeing MH17 har ødelagt forholdet mellom Russland og Ukraina, og jeg vet ikke om de neste generasjonene klarer å bygge det opp igjen ... Krigen mellom Russland og Ukraina fremstår dessuten ikke lenger umulig i geopolitikernes syke hode.

Men jeg vet at kriger ender med identifisering av soldater og utveksling av fanger. Under den tsjetsjenske krigen klarte Novaja gazeta og vår observatør, major Izmajlov, å få 174 mennesker ut av fangenskap. Hvis jeg nå i lys av min nye status kan gjøre noe for å få hjem fanger som ennå er i live, si fra. Jeg er klar.

***

Jeg har lyst til å nevne et annet menneske som mottok fredsprisen i denne salen i 1990.

Moskva. Kreml, den 18. april 1988. Det er et møte i Politbyrået. En av de sovjetiske ministrene krever at styrkene i Afghanistan forblir der. Mikhail Gorbatsjov avbryter ham tvert: «Nå må du slutte å skrike som en hauk!»

«Slutt å skrike som en hauk!»

Bør ikke dette være en aktuell målsetting for politikk og journalistikk – å skape en verden der man slipper å motta dødsbudskap fra fronten?

***

Men spillet til Hviterusslands president Lukasjenko, som nå foregår i sentrum av Europa, er kommet i tillegg til hendelsene i Ukraina, og det spillet er på grensen til blodsutgytelse. Hans soldater jager flyktninger fra Midtøsten mot rekker av vakter med maskinpistoler som beskytter Den europeiske unions grenser. Begge sider anklager hverandre, og de fortvilte menneskene er bokstavelig talt havnet under dobbelt ild.

Vi er journalister, vår oppgave er klar - å skille mellom fakta og usannheter. Den nye generasjonen av profesjonelle journalister vet hvordan man arbeider med stordata og informasjonsdatabaser. Gjennom disse har vi funnet ut hvem sine fly som tar med flyktninger til konfliktområdet. Bare fakta. For hviterussiske fly har antall avganger fra Midtøsten til Minsk blitt mer enn firedoblet i høst. Det var 6 avganger i perioden august-november 2020 og 27 i samme periode i år. Det hviterussiske selskapet tok med seg 4500 mennesker til en eventuell forsering av grensen i år, og bare 600 – i fjor. Like mange – 6000 flyktninger – kom i tillegg med et flyselskap fra Irak.

Det er slik væpnede provokasjoner og konflikter blir til. Vi journalister er ferdige med oppdraget når vi har undersøkt forholdene. Så må politikerne på banen.

***

Er folket til for staten, eller er staten til for folket? Det er hovedkonflikten i dag. Stalin løste konflikten gjennom represjoner av massene.

Torturpraksisen i fengslene og under etterforskning lever i beste velgående også i det moderne Russland. Mishandling, voldtekter, forferdelige boforhold, besøksforbud, forbud mot å ringe en mor på bursdagen hennes, endeløs forlengelse av varetekt. Alvorlig syke mennesker blir satt bak lås og slå før rettssaken starter, syke barn blir holdt som gisler, og de blir presset til å erklære seg skyldig uten at noe bevis blir lagt fram.

Straffesaker basert på falske anklager er ofte politiske saker i landet vårt. Opposisjonspolitikeren Aleksej Navalnyj blir holdt i fengsel på bakgrunn av en fabrikkert anklage fra direktøren av den russiske filialen til et stort fransk kosmetikkselskap. Direktøren har skrevet anmeldelsen, men ble ikke innkalt til retten og står heller ikke frem som fornærmet i saken ... Men Navalnyj er i fengsel.

Kosmetikkselskapet valgte å ikke engasjere seg for mye i håp om at lukten fra denne saken ikke vil være skjemmende for duften til selskapets produkter.

Vi får stadig oftere høre om tortur av innsatte og anholdte. Folk blir torturert for at de skal brytes ned, for at straffen utenom dommen skal bli enda mer brutal. Dette er barbari.

Jeg tar initiativ til å opprette en internasjonal domstol mot tortur, som har som oppgave å samle informasjon om bruk av tortur i ulike deler av verden og ulike land, å identifisere bødlene og ordregiverne som er involvert i slike forbrytelser.

Jeg setter selvfølgelig min lit først og fremst til undersøkende journalister over hele verden.

Tortur må bli erklært som den alvorligste forbrytelsen mot et menneske.

Novaja gazeta kommer forresten også fortsatt ut i papirutgave. Slik at folk i fengsel også kan lese den – de har ikke Internett der.

***

To verdisyn er i motstrid med hverandre i Russland i dag.

På den ene siden støtter Russlands president etableringen av monumentet til vitenskapsakademimedlem Sakharovs 100-årsjubileum.

På den andre siden krever Riksadvokatembetet i det samme landet at organisasjonen Memorial skal avvikles. Memorial arbeider med å gi oppreisning til stalinrepresjonenes ofre. Og så blir Memorial anklaget av Riksadvokaten for «brudd på menneskerettighetene»!

Jeg minner om at det var Sakharov som etablerte Memorial.

Memorial er ikke en «folkefiende».

Memorial er en venn av folket.

***

Vi forstår selvfølgelig at prisen i dag går til hele det profesjonelle miljøet av ekte journalister.

Mine kolleger har avslørt hvitvaskingsteknologier og sørget for at milliarder av stjålne rubler er blitt tilbakebetalt til statskassen, de har avslørt offshorekonti og stoppet hogsten i Sibirs skoger. Til slutt støttet staten innsatsen til Novaja gazeta, Ekho Moskvyy, Dozjdj og andre kolleger for behandling av barn med sjeldne sykdommer, som trenger de dyreste medisinene i verden.

(Jeg håper forresten at representanter for legemiddelindustrien, som barn og unge voksne med sjeldne diagnoser er avhengige av (blant annet de som har spinal muskelatrofi (SMA), er villige til å snakke med oss.) Kanskje de kan bekoste

tilgjengelige medisiner og tidlig diagnostikk/screening? Kanskje den rike verden kan finne penger til noen titusener gutter og jenter som fortsatt er i live?) Vi gir denne premien videre for å hjelpe mennesker som er syke, og for å støtte uavhengig journalistikk.

***

Men journalistikken i Russland er inne i en mørketid nå. Over hundre journalister, medier, menneskerettighetsforkjempere og NGO-er har i løpet de siste månedene fått status som «utenlandske agenter». I Russland er dette det samme som «folkefiender». Mange av våre kolleger har blitt arbeidsledige. Noen er nødt til å flytte ut av landet.

Man blir fratatt muligheten til å leve et vanlig liv på ubestemt tid. Kanskje for alltid ... Det har skjedd tidligere i vår historie.

Den 29. september neste år er det 100 år siden «filosofidampskipet» la ut fra St. Petersburg til Stettin i Tyskland, ett av mange i rekken, da bolsjevikene fordrev nesten 300 fremtredende intellektuelle fra Russland. Den fremtidige oppfinneren av helikopteret Sikorskij, fjernsyn-oppfinneren Zvorykin, filosofene Frank, Iljin og Pitirim Sorokin ble sendt i eksil om bord på dampskipet «Oberbürgermeister Haken». Den store tenkeren Nikolaj Berdjaev var også med. Som alle andre fikk han ta med pysjamas, to skjorter, to par sokker og en vinterfrakk. Slik tok fedrelandet farvel med sine store borgere: La tingene dine være igjen, men hjernen din får du ta med.

Det samme skjer med journalister og menneskerettighetsforkjempere i dag. «Filosofidampskipet» er byttet ut med «journalistflyet». Dette er selvsagt en metafor, men titalls av representanter for yrket forlater Russland.

Men noen er blitt fratatt denne muligheten også.

Orkhan Dzjomal, Kirill Radtsjenko, Aleksandr Rastorgujev, russiske journalister, ble nådeløst skutt i Den sentralafrikanske republikk der de var for å undersøke hva et privat russisk militærselskap holdt på med. Ira Gordijenko, Orkhans enke, arbeider i Novaja gazeta. Hun har siden drapsdatoen den 30. juni 2018 avslørt løgner i den offisielle etterforskningen. Her er en av detaljene: Uvurderlige materielle bevis – ofrenes klær – ble brent av politiet i SAR! Den russiske etterforskningen har ikke gitt resultater. Ikke internasjonal etterforskning heller. FNs generalsekretær António Guterres har lovet bistand i etterforskningen. Han har muligens glemt det. Så her kommer en påminnelse.

... Jeg kan sikkert – som alltid – få spørsmål som: Hva skulle kollegene dine der?

Jo, for å bevitne. For å bevise. For å se det med egne øyne. For som den store krigsfotografen Robert Capa sa: «Hvis bildet ditt ikke er bra nok, så var du ikke nær nok.»

«Blir du ikke redd?» er det vanligste spørsmålet som kollegene mine får. Men dette er deres oppdrag. Når regjeringer til stadighet gjør fortiden bedre, forsøker journalister å gjøre fremtiden bedre.

***

Så denne prisen er til all ekte journalistikk. Denne prisen er til mine kolleger fra Novaja gazeta, som har mistet livet – Igor Domnikov, Jurij Sjtsjekotsjikhin, Anna Politkovskaja, Anastasija Baburova, Stas Markelov og Natasja Estemirova. Denne prisen er også til kollegene som er i live, fagmiljøet som gjør sin profesjonelle plikt. ... Dagen før kunngjøringen av prisen markerte vi 15-årsdagen for drapet på Anna Politkovskaja. Morderne ble rettferdig dømt, men den som beordret forbrytelsen, er ennå ikke funnet, og nå er foreldelsesfristen utløpt. Jeg erklærer herved offisielt: Redaksjonen i Novaja gazeta anerkjenner ikke denne foreldelsesfristen.

***

Det fins et ordtak på russisk og engelsk: «Hunden bjeffer, men karavanen fortsetter videre.» Dette blir forklart med at ingenting forstyrrer en karavanes fremdrift. Styresmaktene sier iblant nedlatende det samme om journalister. De bjeffer, men det påvirker ingenting.

Men jeg fikk nylig vite at ordtaket betyr det motsatte.

Karavanen driver fremover fordi hundene bjeffer.

De knurrer og kaster seg mot rovdyrene i fjellet og ørkenen. Driften fremover er mulig bare når de følger med karavanen.

Ja, vi knurrer og biter. Vi har skarpe tenner og er sterke i grepet.

Men vi er forutsetningen for fremdriften.

Vi er motgiften mot tyranni.

***

PS:

Jeg hadde lyst til å spare inn et minutt.

La oss reise oss og hedre mine og Maria Ressas reporterkolleger, som har gitt sitt liv for dette yrket, med et minutts stillhet, og la oss gi vår støtte til dem som er forfulgt.

Jeg vil at journalister skal dø gamle.